

Du hành trên tuyến tàu xưa Gò Vấp - Sài Gòn.

Thằng Cung, lực lưỡng nhanh nhẹn so với số tuổi của nó, khoảng 9, 10 tuổi gì đó mà được lái xe... bò.

Mấy thằng bạn đàn em của nó lúc nào cũng tìm cách leo xe bò đi với nó cho vui. Gia đình thằng Cung cũng thuộc loại khá thời đó, nhà gạch có chái, gian giữa nhà cũng có bàn thờ tổ tiên khảm xa cừ đặt sau một bàn gỗ đen, với sáu cái ghế và luôn luôn một bình trà đựng trong vỏ trái dừa để giữ ấm.

Ba nó không biết làm nghề chuyên chở bằng xe bò từ lúc nào, nhưng người trong xóm gọi ông là chú Tư xe bò – Cụ Phó – một nhân vật được mọi người kính nể trong xóm, cụ vào Nam từ Nam Định, nghe nói cụ đã từng giữ chức ông Phó cho hãng tàu đi đại dương của Pháp Charguers Réunis – không hiểu sao lại gọi ông với một danh từ dí dỏm ông Tư “pilot” xe bò. Ba thằng Cung thỉnh thoảng cho nó lái xe bò ở những khúc đường vắng khi xe không chở gì, chú Tư sống bằng nghề chở vật dụng xây nhà, vì đồ nặng không tiện dùng xe ba bánh.

Khi rảnh rỗi, thằng Cung hay rủ bạn đi tắm sông ở cầu Bình Lợi, trong những nhánh sông nhỏ bao quanh là những rặng dừa nước, nhìn ra phía xa thì thấy sông Saigon. Sông khúc gần cầu Bình Lợi nước chảy xiết, nhiều chỗ nước xoáy, thỉnh thoảng có nghe người chết, mà người ta gọi là bị ma da kéo. Mấy đám nhỏ thường rủ nhau chơi đá banh ở sân vận động Lê Văn Duyệt (giờ không còn nữa) thỉnh thoảng lại lén nhà đi tắm sông luôn, phần đông đứa nào cũng biết lội lại dùng bập dừa để nổi nên cũng khá an toàn. Tắm xong chạy về nhà thì quần khô hết nên gia đình không hay biết.

Xe bò trên đường Lê Lợi khoảng đầu thế kỷ 20

Thằng Cung thỉnh thoảng theo ba nó lái xe bò ra đến Khăn Đen Suối Đồn – một khu xóm đối diện với trường Võ thị Sáu bây giờ (Lê Văn Duyệt cũ), thấy xe “lửa” đậu ở ga Xóm Gà cho người lên xuống là nó ước ao một ngày nào đó nó sẽ lái xe lửa, xe bò chậm quá. Thỉnh thoảng nó đưa má nó ra

ga Xóm Gà giúp má nó mang trâu – cây nhà lá vườn – ra chợ Bà Chiểu bán, nhưng thường thì má nó đi xe thổ mộ.

Đường làng 15 (đường Lê Quang Định) lúc bấy giờ hầu hết chỉ có người đi xe đạp, thỉnh thoảng có vài chiếc mobbylette, hay xe nhà binh của Pháp chạy qua, lẫn tiếng xe thổ mộ lóc cóc trên đường. Khoảng đầu thập niên 50, phương tiện di chuyển chính là thổ mộ. Xe thổ mộ (xe làm bằng gỗ có hai bánh cũng bằng gỗ hai bên thùng xe, thường sơn màu nâu đậm rất thịnh hành ở vùng Bà Điểm, Hóc Môn, Chợ Cầu, Gò Vấp, Bà Chiểu, chợ Đất Hộ (Đakao) Tân Định, ra tận đến Sài Gòn, xe nào cũng có 4 cái móc, mỗi bên hai cái bên hông xe, để người đi treo dép, hoặc gồng gánh.

Ai đi xe thổ mộ cũng phải ngồi xếp bằng, co ro trong thùng xe, xe chật dĩ nhiên chuyện cọ sát với nhau là thường, anh nào còn trai tráng thường phải ngồi phía sau, hoặc ngồi phía trước đối diện với anh lái xe thổ mộ.

Người đi thường là bạn hàng mang hàng xuống từ Hóc Môn, Bà Điểm, chợ Cầu, trái cây, hoa, rau, trâu cau, thuốc rê Gò Vấp.

Thằng Cung ngoài tắm sông lén, thỉnh thoảng xuống Gò Vấp đi xem “hát bóng” ở rạp Lạc Xuân, rạp này bên hông chợ Gò Vấp, thường hát phim cũ nên thỉnh thoảng bị đứt phim, nhưng tiền vé rẻ. Mùa nóng xem phim mà cứ đợi nối phim, thiên hạ thường la ó. La thì la vậy chớ đi xem vẫn đi, vì rẻ cho dân địa phương.

Trước khi tới quận lỵ Gò Vấp, có ga xóm Thom (tên địa phương, nhưng cũng gọi là tên ga Gò Vấp). Ga Gò Vấp là một ga nổi vì từ ga này đi ra các tỉnh miền Trung, Nha Trang, đi Lái Thiêu, Thủ Dầu Một, dĩ nhiên đi ra Sài Gòn (ngừng tại ga xe lửa Mỹ (Mỹ Tho, cũng gọi là ga Sài Gòn, bây giờ là công viên 23/9 gần chợ Bến Thành) – rồi từ ga Saigon đi Chợ Lớn Bình Tây hay đi Mỹ Tho.

Tuyến đường Gò Vấp Saigon được đưa vào sử dụng ngày 7/9/1897, lúc đầu chạy bằng nước sau bằng điện, từ năm 1913.

Cũng từ sau 1913 các tuyến đường khác được xây dựng từ Gò Vấp đi Hóc Môn, Gò Vấp đi Lái Thiêu - Thủ Dầu Một. Từ chợ Bình Tây Chợ Lớn đi Phú Nhuận - Đakao - Tân Định.

Ga Xóm Thơm (Gò Vấp Xưa, đầu thế kỷ 20)

Chợ Gò Vấp cuối thập niên 1960

Tuyến xe đi từ Gò Vấp ra Sài Gòn qua Ga Đông Nhì, lúc rập Đông Nhì (cùng chủ với Đại Đồng Nguyễn Văn Học, và Đại Đồng Cao Thắng, Bàn Cờ, cũng là chủ rập Đại Đồng Hà Nội di cư vào Nam, có tài liệu cho biết Đại Đồng, Hà Nội, là rập chiếu bóng đầu tiên của người Việt Nam cho người Việt Nam).

Rạp Đông Nhi là rạp bình dân, chiếu toàn phim cũ nhưng mới hơn Lạc Xuân, có đặc điểm hát thường trực, lúc nào mua vé vào xem, và xem bao lâu cũng được.

Rời Ga Đông Nhi thì đến ga Xóm Gà, ga này có mái che và xây bằng gạch nằm trước tiệm tạp hóa chú Xi. Chú Xi, gia đình người Tàu sang Việt Nam đã lâu nên con cái chú ăn mặc theo kiểu Việt Nam, và các con nói tiếng Nam rành rọt, tiệm chú Xi bán tạp hóa nên cái gì cũng có kể cả nước màu (nước đường nấu lên cho có màu nâu đen dùng để kho thịt hay cá).

Sau khi bỏ khách xuống, thì xe điện chạy đến ga Bình Hòa, ga này nằm đối diện với cây xăng Bình Hòa hiện tại vẫn còn, mỗi lần xe lửa chạy là có cây chắn ngang hạ xuống chặn lưu thông trên đường Nguyễn Văn Học, xe điện tiếp tục chạy qua khu chợ Ngã Tư Bình Hòa, dọc theo đường làng 15 – đường Lê Quang Định, ra Bà Chiểu.

Trước 1960, nơi đây vẫn còn dấu vết ga Bình Hòa trên tuyến đường Gò Vấp - chợ Bến Thành.

Chợ Bình Hòa tuy nhỏ nay vẫn còn, nhưng mang lại cho Nguyên biết bao kỷ niệm. Bà Nguyên có một chỗ bán trầu cau, rất nổi tiếng trong chợ, chỗ bà là chỗ duy nhất, mặc dù thỉnh thoảng vẫn có cạnh tranh, người ta gọi bà là “bà Mười bán trầu cau”, bà là người rộng lượng, và biết cách chiều đãi khách hàng, người buôn bán với bà rất trung thành với bà, có chuyện, bà nghỉ thì họ vào tận nhà để mua. Bà quê Hóc Môn, sản phẩm “mười tám thôn vườn trầu” nên bà có mớ nổi mua cau, trầu tươi từ Hóc Môn Bà Điểm, mua thuốc lá từ Gò Vấp, và cau khô từ những tiệm đại lý ở Chợ Lớn đem về nhà sàng lọc, sắp xếp rồi đem ra chợ. Nguyên thỉnh thoảng đến thăm bà ngoài chợ, bà hay đưa cho Nguyên đem đồ ăn về nhà, và mua bánh trái gần đó cho Nguyên ăn, nhất là những món ăn đặc biệt chỉ có bán hôm đó.

Có lần chiếc xe đạp của Nguyên đậu gần bà mà cũng bị mất cắp – chiếc xe đạp với “ghi đồng” cao đầu tiên của Nguyên!

Lúc chợ tan, những người bạn hàng bán không hết đồ ạ bán cho bà, trái cây đủ loại, cá cua, rau cải, có khi họ đem tới nhà để đổi trầu cau! Nhà Nguyên vì thế cũng ăn thêm món cua luộc hầu như 2, 3 lần một tuần.

Bà Nguyên hay nuông chiều cháu trai đầu lòng, nên nếu Nguyên bị ba má rầy la thì bà can ngăn, nhưng Nguyên cũng sợ bà, vì bà đánh đau lắm.

Bà Nguyên cả đời hy sinh, trong hoàn cảnh luân lý đạo đức khắc nghiệt ngày xưa, bà ở một mình không tái giá, mà chẳng có bồ bịch gì từ năm 21-22 tuổi cho đến lúc mất đi được 88 tuổi.

Niềm an ủi của bà là ba Nguyên, và cô Côi – cô có tên Côi vì khi ông nội Nguyên chết thì cô còn nằm trong bụng mẹ, cô Côi người có đầu óc phóng khoáng, mạo hiểm rồi cũng sang ở luôn bên Pháp năm 1954. Bà mất trong hoàn cảnh cơ cực của gia đình sau cuộc đời 75 không thấy lại Nguyên cũng như cô Nguyên. Một nén hương lòng, và sự khâm phục vô bờ của một người cháu ở phương xa.

Từ Ngã tư Bình Hòa, nếu ta đi trên đường Nơ Trang Long (Nguyễn Văn Học) hướng về Thủ Đức, và Bình Dương sẽ phải qua ngã Năm Bình Hòa, nơi đây đã xảy ra cuộc oanh tạc khốc liệt của máy bay trực thăng năm Mậu Thân 68. Ngã năm là giao điểm của hai đường Nơ Trang Long, và Phan Văn Trị và một đường đi vào xóm Lò Vôi thẳng ra luôn tới rạch nước mà bây giờ gọi là rạch Bến Bôi. Từ Ngã Năm đường Nơ Trang Long đi thẳng qua cầu Băng Ky đến cầu Bình Lợi.

Đường Nguyễn Văn Học đoạn gần cầu Bình Lợi trước 75 có hãng Vissan – Việt Nam Kỹ nghệ Súc Sản” – sản xuất sản phẩm gia súc theo đường lối dây chuyền, và xưởng kỹ nghệ mền len Sakymen (Sài Gòn Kỹ nghệ Mền Len).

Từ Nguyễn Văn Học queo trái về Phan Văn Trị hướng Gò Vấp có công ty lớn may dệt Vinatexco.

Đường Phan Văn Trị có hai ngôi chùa với đồng mã bao quanh, chùa Thập Phước (Tập Phước) và chùa Bảo An.

Hai chùa cổ này giờ vẫn còn, tuy nhiên đồng mã bao quanh không còn nữa và đất chùa bị thu hẹp rất nhiều.

Ngày xưa, ban đêm ít ai đến vùng này vì nghe tiếng nhiều ma. Má Nguyên kể lại chuyện ngay cả ban trưa, chú tiểu thường thấy bóng người đưa võng cho mình ngủ, mà chùa thì vắng lặng chỉ có một mình.

Cầu Bình Lợi.

Đường Nơ Trang Long (Nguyễn Văn Học cũ) đi về hướng trường Vẽ, sau này lại đổi nhiều tên khác như Mỹ nghệ thực hành, Cao Đẳng Mỹ Nghệ, rồi sau 75 là trường Cao Đẳng Mỹ Thuật nằm ngay cuối đường Nơ Trang Long – trên đường Phan Đăng Lưu (Bạch Đằng). Đường Nguyễn Văn Học đầu này có hàng điệp, phượng vĩ xen lẫn với me. Mùa hè đoạn đường rất đẹp vì Điệp, Phượng nở đỏ.

Trên đường này có sân vận động Nguyễn Văn Học (không còn nữa, tiếc thay!) kế đó khu vực nhà thương Nguyễn Văn Học, trước 75, khu bệnh viện được xây dựng lại với Viện Ung Thư, và bệnh viện Nguyễn Văn Học Gia Định.

Khoảng năm 64, khu đất kế bên được người Mỹ giúp xây theo mô hình hiện đại làm trung tâm thực tập Y khoa cho Đại học Y khoa Sài Gòn, trang bị máy móc tối tân để dạy và trị bệnh, sau đổi thành bệnh viện Gia Định – sau 75 có tên là bệnh viện Nhân dân Gia Định. Viện Ung Thư là cơ quan y tế chuyên về ung thư cho cả nước. Viện Ung Thư, nay gọi là Viện Ung Bướu đang trong tình trạng quá tải, nên người dân nói vào cửa trước, ra cửa sau thẳng vào nhà Xác. Thật sự phía sau các bệnh viên này là nhà Xác chung.

Gần sân vận động Nguyễn Văn Học, thì có rạp chiếu phim Đại Đồng.

Rạp Đại Đồng (2011) không còn chiếu phim nữa, bây giờ là nhà in.

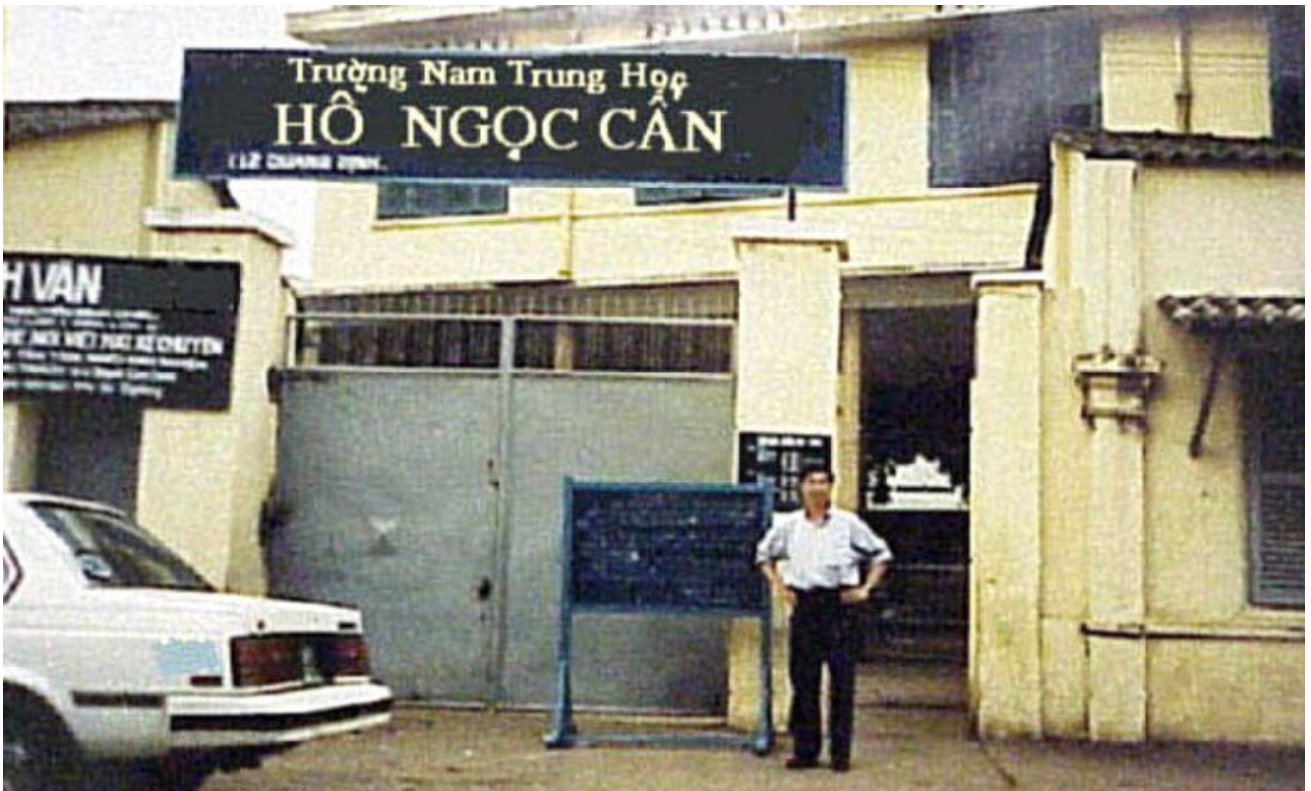

Khu bơi lội cạnh rạp Đại Đồng vẫn còn - nhưng cảnh vật "nay đã khác xưa"

Rạp Đại Đồng đường Cao Thắng.

Đầu đường Lê Quang Định đối diện với chợ Bà Chiểu, ở góc đường là trường tiểu học Nam Tinh ly, có lúc tên là trường Trương Tấn Bửu, những ngày đầu mới khai sinh trường, nữ sinh Lê Văn Duyệt tá túc ở trường này, và trường Hồ Ngọc Cẩn trước khi chuyển đến vị trí hôm nay – trên đường Đinh Tiên Hoàng (trước 1975 là Lê Văn Duyệt) với cái tên xa lạ Võ Thị Sáu.

Xe lửa chạy dọc Lê Quang Định ra Bà Chiểu rồi ngừng cho khách lên xuống. Tấp nập, kẻ đi Đất Hộ (Đakao), Sài Gòn, người xuống chợ Bà Chiểu, đi thăm Lăng Ông, đi xin xăm vì tin rằng Đức Tả Quân Lê Văn Duyệt hiển linh.

Cuối Lê Quang Định, đối diện chợ Bà Chiểu quẹo trái đi vào đường Hàng Xanh (sau là Bạch Đằng) để đi Thị Nghè, hoặc Cầu Sơn, Bình Quới. Nếu đi thẳng là đường Bùi Hữu Nghĩa (xưa là đường Nhà Thờ (Rue de L'Eglise))

Tòa Bó – Toà Tham Biện – Gia Định khoảng đầu thế kỷ 20 sau Tòa Hành Chánh Gia Định.

Rạp Cao Đồng Hưng bây giờ là tiệm sách

Cuối đường Lê Quang Định queo phải đi đến Tòa Bó (Ủy ban Nhân Dân Quận Bình Thạnh bây giờ), đối diện với Tòa Bó là cửa sau Lăng Tả Quân Lê Văn Duyệt, kế đó là chợ Bà Chiểu. Đường Chi Lăng (bây giờ là Phan Đăng Lưu) đi ngang trường vẽ (Mỹ Nghệ Thực Hành) đi về hướng Phú Nhuận ngày xưa gọi là đường hàng Keo, vì đường này có trồng hàng cây keo và cũng nổi tiếng, vì bót công an Hàng Keo, và trường Trung học tư thực Đạt Đức.

Đường Bạch Đằng có tên là Hàng Xanh đi ra hướng Thị Nghè, Cầu Sơn.

Khúc Cầu Sơn, Bình Quới xưa là đồng ruộng ít người ở, chỉ có hãng sắt kỹ nghệ của ông Võ Hồng Nho (một thời bầu gánh cải lương Trăng Mùa Thu, với cô đào chánh Bích Sơn, em cô Bích Thuận) thông ra đến sông Sài Gòn.

Bây giờ mùa mưa, vùng Thanh Đa, Cầu Sơn, Bình Quới thường bị ngập là chuyện khó tránh, vì nước không có chỗ thoát.

Trên đường Bạch Đằng có rạp chiếu bóng Cao Đồng Hưng, rạp này sinh sau đẻ muộn so với rạp Huỳnh Long trên đường Châu Văn Tiếp (nay Vũ Tùng), gần cửa chính của Lăng Ông. Rạp Cao Đồng Hưng trang bị toàn ghế bằng sắt có lỗ nhỏ, phía sau gắn cửa vào thì có cả vài hàng ghế cây, học trò Hồ Ngọc Cận rất “thân quen” với rạp này, đối với Nguyên kỷ niệm là rạp cần, vì lần ấy rạp CĐH được biến đổi để hát cải lương, và cô Nguyên quen với bầu đoàn Thủ Đô nên được mời ngồi hàng ghế đầu, suốt buổi em gái Nguyên cứ cựa quậy, ngồi không yên, một số người ngồi gần có vẻ không vui, Nguyên hỏi em thì em nói tại rạp cần, vì em mặc “jupe”, em còn nhỏ nên chả biết gì về cải lương nên cứ ngo ngoạt bắt rạp, rồi Nguyên cũng thấy rạp cần, thế là anh em Nguyên xin phép ra về sớm.

Lý do cũng dễ hiểu vì không ai ngồi hàng ghế đầu khi xem phim, thế là rệp tha hồ làm ổ, chỗ nào đánh hơi có thịt người là... làm luôn.

Lãng Ông (Lãng Tử Quân Lê Văn Duyệt) 1954 (trên) và 1970 (dưới)

Đi xa hơn cổng lãng về hướng chợ Bà Chiểu, thì sẽ thấy rạp Huỳnh Long, Đây là một rạp hát bình dân, hay chiếu phim Việt Nam và Ấn Độ. Rạp này lúc chiếu phim Tê Thiên Đại Thánh họ cho đốt nhang ở một góc trước màn chiếu có lẽ vì trong phim có xuất hiện Phật Bà Quan Âm và Đường Tam Tạng.

Phía Lãng Ông hướng về Đakao, trước khi đến Cầu Bông có một khu vực có cái tên rất huyền hoặc “Khăn Đen Suối Đờn”.

Đây là khu xóm ngày xưa đối diện với trường Lê Văn Duyệt. Khu xóm này kéo dài đến gần Cầu Bông, chiều ngang từ ranh giới đường Lê Văn Duyệt (Đình Tiên Hoàng) đến đường Bùi Hữu Nghĩa. Cả khu này và khu trường Lê Văn Duyệt nằm trong khu đất ruộng, nên có nhiều cầu ván để đi, chính trường Lê Văn Duyệt cũng nằm trên khu đất bồi đắp giảm thiểu chuyện ngập nước thường xảy ra trong mùa mưa, và do thủy triều của rạch Thị Nghè – mà người địa phương vẫn gọi là sông Cầu Bông.

Người xưa cho biết nơi đây là nơi buôn bán loại khăn đen làm ở Suối Đồn, tên một khu du lịch nổi tiếng thời trước 1945 ở Thủ Dầu Một (Bình Dương). Loại Khăn Đen Suối Đồn này được dân Nam ưa chuộng, họ đến đại lý ở đây mua hàng, lâu dần truyền khẩu thành khu Khăn Đen Suối Đồn, chớ không có điển tích gì đặc biệt cả.

Trường Lê Văn Duyệt lúc mới xây xong giống nằm trên một hòn đảo vì hầu như xung quanh trường là ruộng nước.

Một hai năm đầu trường chưa cất phải tá túc với trường Nam Tinh lý (rồi Trương Tấn Bửu) và Hồ Ngọc Cẩm.

Tên Cầu Bông bắc ngang rạch Thị Nghè, nhưng đối với dân xưa ai cũng gọi là sông Cầu Bông không biết do đâu mà có, nhưng có thể ngày xưa người ta tụ tập ở bên sông buôn bán bông? Ai là người Sài Gòn xưa có lẽ còn nhớ bài này, nhại theo bài Trăng Rụng Xuống Cầu, một thời nổi tiếng với đôi danh ca cũng là cặp vợ chồng ngoài đời Ngọc Cẩm - Nguyễn Hữu Thiệt:

*“Ai đang đi trên cầu Bông,
Té xuống sông ướt cái quần ni lông
Vô đây em, dù trời khuya anh vẫn đưa em về”...*

Cho tới bây giờ không ai biết xuất xứ của nó và vì sao, chỉ có điều nặng mùi Nam rất, bình dân giáo dục nhưng hậu ý tốt.

Qua khỏi cầu Bông là vào quận Nhất khu Đakao

Đất Hộ - Đa kao

Chùa Đakao -Ngọc Hoàng Xưa

Đakao còn gọi là Đất Hộ, thuộc quận nhất Sài Gòn, Đakao có rất nhiều trường tư thục nổi tiếng như Huỳnh Khương Ninh (Đường Huỳnh Khương Ninh) giờ vẫn còn, Huỳnh Thị Ngà (đường Trần Nhật Duật), Les Lauriers, sau đổi tên Tân Thịnh (đường Đinh Công Tráng), Văn Hiến, Việt Nam Học Đường (đường Đặng Tất), trên đường Phạm Đăng Hưng, bây giờ là Mai Thị Lựu ngày xưa có trường chuyên dạy Anh Ngữ Trần Gia Độ, có lẽ mở cùng thời với trường dạy Anh Văn Ziên Hồng của hai anh em Lê Bá Kông, Lê Bá Khanh ở đường Kỳ Đồng.

Xuống dốc cầu Bông, trước khi đến Trần Quang Khải có tiệm thịt quay, heo, gà vịt vẫn còn mở đến ngày nay, nhìn xuống sông khoảng thập niên 50s có trại cửa Trần Pháp. Quẹo phải vào đường Trần Quang Khải, phía bên trái có đình thờ với hình ông cọp trên tường và cây đa bên trong sân, đối diện xéo một chút là bót Trần Quang Khải, và đường hẻm đi vô xóm Vạn Chài, phía ngoài đầu hẻm có trường tư thục Văn Hiến (hiệu trưởng là Phan Ngô). Kế đó là rạp Văn Hoa, và tiệm cà phê Văn Hoa rất thanh lịch kể bên. Rạp Văn Hoa sang trọng, có máy lạnh và hệ thống âm thanh tối tân, màn ảnh lớn, nhưng giá rẻ hơn Eden hay Rex.

Trần Quang Khải quẹo vào Nguyễn Huy Tụ là chợ Đakao, gần chợ có con đường nhỏ Trương Hán Siêu nơi đây có đền thờ của cụ Phan Chu Trinh, đi thẳng Phan Chu Trinh, băng qua Đinh Tiên Hoàng thì gặp bánh cuốn Tây Hồ, thực sự không có gì đặc biệt nhưng giá bình dân, nơi đây có bán dầu cà cuống.

Nổi dài Nguyễn Huy Tụ, là Phạm Đăng Hưng, bây giờ là Mạc Thị Lựu, trên đường này có một chùa cổ, chùa Đakao, hay là chùa Ngọc Hoàng.

Nguyễn Huy Tụ quẹo trái sẽ vào đường Bùi Hữu Nghĩa qua cầu Sắt về Bà Chiểu. Quẹo phải sẽ gặp đường Nguyễn Văn Giai băng qua Đinh Tiên Hoàng, gần cuối Nguyễn Văn Giai là trường Huỳnh Khương Ninh, cuối Nguyễn Văn Giai là Phan Liêm, chạy dọc theo nghĩa địa Mạc Đình Chi (bây giờ là công viên Lê Văn Tám).

Đoạn Đinh Tiên Hoàng giới hạn bởi Phan Đình Phùng (Nguyễn Đình Chiểu) và Phan Thanh Giản (Điện Biên Phủ) có nhà ăn Pháp rất nổi tiếng như Chez Albert, La Cigale, và hai quán café nổi tiếng Hân, và Duyên Anh.

Rạp Casino Đakao

Chè Hiền Khánh:

Trước 75, nếu ai có đến vùng này, nhất là các Sinh viên, học sinh lớn ngày xưa chắc đã đến thăm thường thạch chè Hiền Khánh, tiệm này nằm sát Casino Đakao, chuyên bán thạch sợi nhỏ trắng với đá bào, chè đậu xanh nấu đặc, chè thạch đựng trong chén nhỏ, nên đôi khi phải gọi hai chén mới đã. Rồi thì bánh xu xê, bánh gai, mùa nóng đi đâu về ghé đây là tuyệt. Chủ người Nam trung niên lịch sự với khách (đã lâu rồi không nhớ tên được). Sau 75 có tiệm chè thạch Hiền Khánh (ở Sài Gòn, và Little Saigon) ra mắt bà con – gọi là thạch chè, nhưng nơi đây bán đủ bánh, chè, và cũng không phải là của chủ xưa.

Qua khỏi Casino Đakao về phía đường Hiền Vương (bây giờ Võ thị Sáu) rồi quẹo phải vào Nguyễn Phi Khanh, nơi đây có một quán cơm tấm bì chả nổi tiếng sau có tiệm bán bún thang Như Ý, đặc biệt có dầu cà cuống. Chỉ cần nhỏ một hai giọt tinh dầu cũng đủ hương vị. Mùi cà cuống khá mạnh, nên không được thông dụng. Cà cuống là một trong những nhóm côn trùng có kích thước lớn nhất hiện

nay, có cơ thể dẹt, hình lá, màu vàng xin hoặc nâu đất, dài trung bình từ 7 - 8 cm, có con lên đến 10 - 12 cm.

Khi còn non cà cuống giống như con gián, mình dài khoảng 7 - 8cm, rộng 3cm, màu nâu xám, có nhiều vạch đen, đầu nhỏ với hai mắt tròn và to, miệng là một ngòi nhọn hút thức ăn. Ngực dài bằng 1/3 thân, có 6 chân dài, khỏe. Bụng vàng nhạt có lông mịn, ở phía trên có một bộ cánh mỏng nửa mềm nửa cứng.

Cà cuống có một bộ máy tiêu hóa dài khoảng 4 - 5cm, gồm có một ống đầu trên nhỏ là cuống họng, đầu dưới phình to chứa một thứ nước có mùi hôi. Sát ngay bầu chứa nước này là hai ngòi nhọn mà con cà cuống có thể thò ra thụt vào được. Ở dưới ngực, ngay gần phía lưng, có hai ống nhỏ gọi là bong cà cuống. Mỗi bong dài khoảng 2 - 3cm, rộng 2 - 3mm, màu trắng, trong chứa một chất thơm, đó là tinh dầu cà cuống. Nhưng chỉ có con đực mới có tuyến này phát triển.

Tinh dầu cà cuống nhẹ hơn nước, cho thoảng ra một mùi đặc biệt gần giống như mùi quế (theo Wikipedia).

Nếu ai muốn thử, đến tiệm bánh cuốn Tây Hồ trên góc đường Đinh Tiên Hoàng - Huỳnh Khương Ninh. Bánh cuốn nơi đây được làm tại chỗ nên đông khách. Quán Tây Hồ có từ lâu, trước ở trong khuôn viên đền thờ cụ Tây Hồ Phan Chu Trinh, nên người Đakao gọi là Bánh cuốn Tây Hồ.

Cũng đặt tên như vậy, tiệm mì nổi tiếng Cây Nhãn, lấy tên cây nhãn được trồng trong sân rộng dùng làm tiệm mì đối diện với khu trường Tiểu học Đakao.

Phía đầu đường Hiền Vương trước khi đến nghĩa trang Mạc Đĩnh Chi (nay công viên Lê Văn Tám) Đakao, có đền Đức thánh Trần. Những dịp Tết hay giỗ ông người ta đổ xô vào lễ, gây trở ngại lưu thông trên đường huyết mạch dẫn vào Ngã Sáu - Công Trường Dân Chủ. Theo các nhà khảo cổ, Công Trường Dân Chủ là vùng Mả Ngụy - Mộ chôn tập thể của những người theo Lê Văn Khôi 1833-1835.

Đền Đức Thánh Trần, Tân Định, Đakao

Đức Thánh Trần, Hưng Đạo Đại Vương Trần Quốc Tuấn, là con trai của An Sinh vương Trần Liễu, cháu gọi vua Trần Thái Tông bằng chú, sinh năm 1231 tại Kiếp Bạc, xã Hưng Đạo, huyện Chí Linh, tỉnh Hải Dương, nguyên quán ở làng Tức Mặc, huyện Mỹ Lộc, tỉnh Nam Định.

Vốn có tài quân sự mà cũng không màng ngôi vua mặc dù được thôi thúc bởi thân sinh Trần Liễu. Ông giúp các vua Trần ba lần đánh tan quân Nguyên - Mông tấn công Đại Việt, Đặc biệt những lần chống Nguyên - Mông lần thứ 2 và thứ 3, ông được vua Trần Nhân Tông phong làm Tiết chế các đạo quân thủy bộ. Dưới tài lãnh đạo của ông, quân dân Đại Việt chiến thắng ở Chương Dương, Hàm Tử, Vạn Kiếp, Bạch Đằng, đuổi quân Nguyên - Mông ra khỏi đất nước.

Sau khi kháng chiến chống Nguyên - Mông lần thứ 3 thành công, đất nước thanh bình Hưng Đạo Vương Trần Quốc Tuấn lui về sống ở Vạn Kiếp. Ông đã dựa vào địa thế vùng Vạn Kiếp, mà Kiếp Bạc là trung tâm để lập thành phố, bản doanh làm phòng tuyến chiến lược giữ mặt Đông Bắc của Đại Việt. Ông là một anh hùng đởm lược, được nhân dân trong vùng tôn vinh, quý mến. Mùa thu tháng 8, ngày 20 năm Canh Tý, Hưng Long thứ 8, tức ngày 5-9-1300, ông mất. Theo lời dặn, thi hài ông được hỏa táng, thu vào bình đồng và chôn trong vườn An Lạc, giữa cánh rừng An Sinh miền Đông Bắc, không xây lăng mộ.

Sau khi ông mất triều đình phong tặng là Thái sư Thượng Phụ Quốc Công Tiết chế Nhân Võ Hưng Đạo Vương. Nhân dân vô cùng thương tiếc người anh hùng dân tộc đã có công lao to lớn trong cuộc kháng chiến chống xâm lược Nguyên - Mông bảo vệ toàn vẹn lãnh thổ, và độc lập dân tộc nên lập đền thờ Ông trên nền Vương phủ gọi là đền Kiếp Bạc. Dân ta kính trọng vinh danh Ông là Đức Thánh Hưng Đạo Đại Vương lập đền thờ Đức Thánh Trần ở nhiều nơi.

Từ đền Đức Thánh Trần, quẹo trái vào đường Phan Tôn bên hông nghĩa địa Mạc Đĩnh Chi. Đường Mạc Đĩnh Chi ngày xưa có trạm xe điện.

Xe điện trên đường Mạc Đĩnh Chi, nhìn từ nghĩa trang Mạc đĩnh Chi trên đường Phan Thanh Giản (giờ là Điện biên Phủ)

Trên đường Mạc Đĩnh Chi còn có Hội Việt Mỹ dạy tiếng Anh từ lớp 1 đến lớp 12 để lấy Certificate of Efficiency in English. Trụ sở Hội Việt Mỹ bây giờ là Mặt Trận Tổ Quốc thành phố Sài Gòn.

Song song với đường Mạc Đĩnh Chi có đường Phùng Khắc Khoan có tư gia tòa Đại Sứ Mỹ. Đây là con đường đẹp với nhiều dinh thự, hai bên đường có hàng me to.

Khu Đakao, trên đường Nguyễn Bình Khiêm có Thảo Cầm Viên và hai trường trung học nổi tiếng Võ Trường Toản (nam) và Trưng Vương (nữ).

Trên đường Đinh Công Tráng bây giờ nổi tiếng môn bánh xèo, trước có trường tư thục Tân Thịnh (trước nữa là Les Lauriers), tiệm chụp hình nổi tiếng Văn Minh và Duy Hy (không còn nữa).

Xe điện rời ga Đất Hộ (Đakao) chạy dọc theo đường Phan Đình Phùng (nay là Nguyễn Đình Chiểu) rồi quẹo vào đường Mạc Đĩnh Chi (rue de Bangkok) ra đường Thống Nhất (Norodom thời Pháp, nay Lê Duẩn) rồi dọc theo Cường Để, Bến Bạch Đằng (nay Tôn Đức Thắng) rồi quẹo vào Hàm Nghi (De la Somme) về chợ Bến Thành.

Ngày xưa đường Phan Đình Phùng nằm cuối khu vực Nguyễn Bình Khiêm (kho đạn cũ, sau lưng đài phát thanh Quân Đội) và kéo dài ra đến đường Lý Thái Tổ (nay Nguyễn Đình Chiểu). Số 3 Phan Đình Phùng là đài phát thanh Sài Gòn.

Đường Đinh Tiên Hoàng bắt đầu từ đường Hồng Thập Tự (bây giờ là Nguyễn Thị Minh Khai + Xô Viết Nghệ Tĩnh) về phía Đakao có sân vận động Hoa Lư, về phía đường Thống Nhất (Lê Duẩn) có khu Đại học, trước là thành lính Pháp, rồi thành của Lữ Đoàn Phòng Vệ Phủ Tổng Thống.

Đường thẳng vào cửa chính là Cường Để (thời Pháp Boulevard Luro, sau 75 là Tôn Đức Thắng, phía trước là đường Norodom – Thống Nhất – sau Lê Duẩn, kiến trúc bên trái sau 1963 xây dựng lại thành Đại Học Dược Khoa, bên trái là Văn khoa, phía sau hai kiến trúc này là Cao Đẳng Nông Lâm Súc có lúc đổi tên là Học Viện Quốc Gia Nông Nghiệp. Nơi đây người ta sẽ tìm thấy sinh hoạt chính trị và văn nghệ sôi nổi của một thời Sinh viên thập niên 60 và đầu thập niên 70, chúng ta sẽ thấy Khánh Ly, Hoàng Oanh, Thanh Lan, Trịnh Công Sơn, và các tay lãnh đạo Tổng hội Sinh Viên Sài Gòn.

Đại học Dược khoa trên đường Cường Để trước năm 1975

Xe điện chạy dọc theo Cường Để qua xưởng Ba Son, xưởng đầu tiên ở Sài Gòn, do Nguyễn Ánh (vua Gia Long) lập ra để đóng chiến thuyền. Xưởng Ba Son nằm trên ngã ba sông, nơi tiếp giáp giữa sông Sài Gòn và rạch Thị Nghè, có diện tích 26 hecta, có đường ven sông 2000m, trong đó có 6 cầu cảng tổng cộng 750m.

Ngày xưa nơi đây vùng sinh lầy nước đọng nên thường được dùng làm nơi đậu tàu và sửa chữa tàu. Sau khi chiếm được Sài Gòn - Gia Định, năm 1861 Pháp cho làm ụ tàu trên thủy xưởng đã có, tức là mảnh đất Ba Son bây giờ.

Ngày 28/4/1863, Pháp chính thức thông qua dự án xây dựng thủy xưởng Ba Son tại Sài Gòn trực thuộc Bộ Hải quân Pháp. Năm 1884, Pháp cho đào và xây ụ lớn bằng đá, chi phí gần 8 vạn quan. Nhiều công nhân người Việt, trong đó có thợ máy Tôn Đức Thắng đã làm việc ở đây.

Xưởng Ba son thời Pháp – sau là Hải Quân Công Xưởng thời VNCH

Xe điện sau khi rời đường Cường Để (Luro thời Pháp, nay Tôn Đức Thắng) đi dọc theo Bến Bạch Đằng, thời Pháp Le Myre de Villers, nay Tôn Đức Thắng), Công trường Mê Linh, công trường này thời Pháp khoảng 1910 có tượng của Đô đốc Rigault de Genouilly và Doudard de L'Agree) Thời VNCH có tượng Hai Bà Trưng. Đây là địa điểm hẹn hò, hóng gió mát từ sông Sài Gòn của giới trẻ.

Tượng Hai bà Trưng thời đệ nhất cộng hòa bị phá sập sau chính biến 11/1963.

Nếu xuống xe điện trạm Mạc Đĩnh Chi bước ra đường Norodom phía rạch Thị Nghè - Thảo Cầm Viên thì gặp Bảo tàng Viện thời Pháp Thuộc nằm trên đường Norodom gần phía Đại học Dược khoa trước 75.

Từ dinh Norodom nhìn ra đại lộ Norodom (đường Lê Duẩn bây giờ)

Con đường lịch sử, tráng lệ và quan trọng nhất miền Nam: Thống Nhất, thời Pháp thuộc gọi là Norodom (nay là Lê Duẩn). Ở hai đầu đường này là Dinh Toàn Quyền (sau này là Dinh Độc Lập) và Sở Thú - Thảo Cầm Viên.

Dinh Toàn Quyền 1942

Mai Tran Collection

Dinh Toàn Quyền được Kiến trúc sư Ngô Viết Thụ (chính phủ VNCH) xây cất lại 1971 trở thành Dinh Độc Lập

Tấm biển này gắn trên tường của dinh Tổng Thống (nay Hội Trường Thống Nhất).

Trụ sở thuế quan Nam Kỳ góc Hàm Nghi - Cường Để

Công Viên Tao Đàn-Vườn Bò Rô:

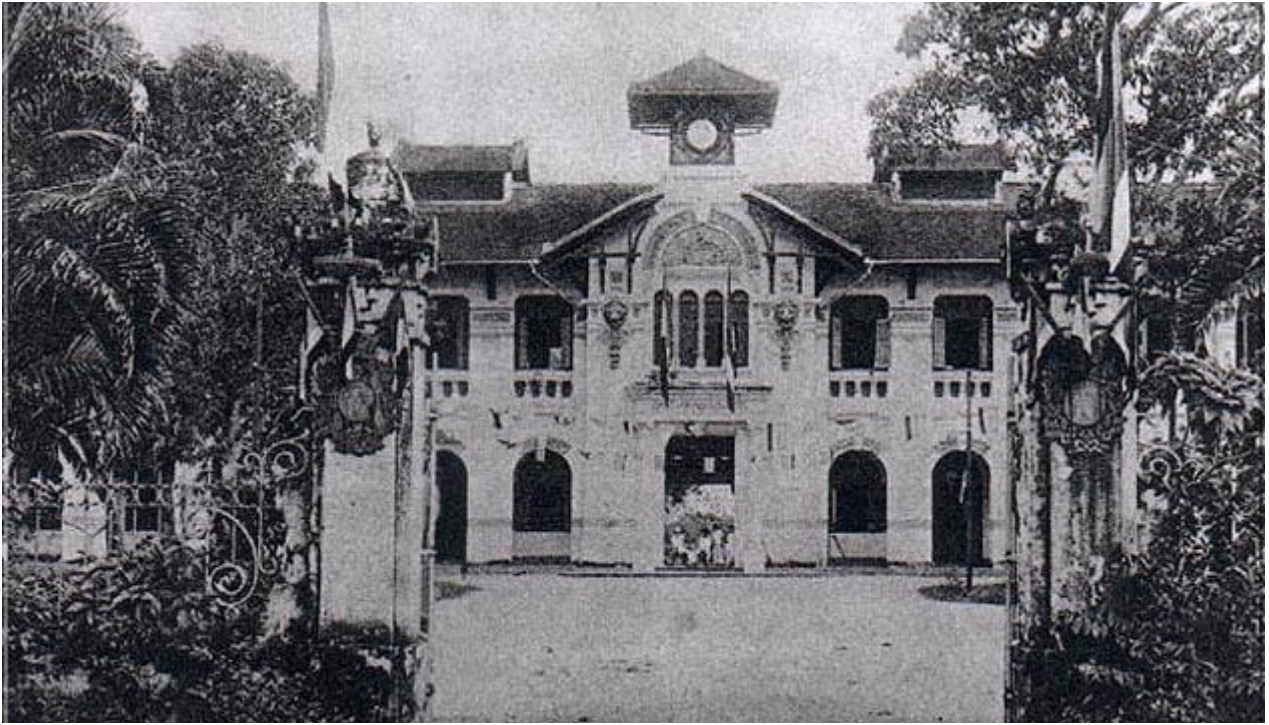
Sau lưng dinh Độc Lập nay là Hội trường Thống Nhất là công viên Tao Đàn, người xưa gọi là vườn ông Thượng (đức Thượng công Lê Văn Duyệt, có người cho là toàn quyền Maurice Long – không đúng) hay là vườn Bò Rô. Ngày xưa cả dinh và vườn nằm trong khuôn viên dinh Toàn Quyền. Năm 1869 người Pháp cho xây con đường Miss Clavell (đường Huyền Trân Công Chúa) tách khu vườn khỏi Dinh. Ba mặt còn lại là rue Chasseloup-Laubat (trước 75 là Hồng Thập Tự) về phía bắc, rue Verdun (Trần Cao Vân) về phía tây, và rue Taberd (Nguyễn Du) về phía nam. Người Pháp gọi khu vườn là “Jardin de la Ville” hay Jardin Maurice Long (toàn quyền Pháp).

Trong khuôn viên vườn có khu Câu lạc bộ Thể thao (Cercle Sportif Saigonais) năm 1902 gồm sân đá banh (túc cầu hay bóng đá), hồ bơi, và sân quần vợt. Sân đá banh đó lúc bấy giờ là sân duy nhất đủ tiêu chuẩn đón những đội banh ngoại quốc đến, người viết đã có dịp xem trận đá đền giữa đội AJS Saigon và đội banh người Áo (Austria), lâu quá không còn nhớ đến kết quả nhưng kỷ niệm này vẫn hằn sâu trong tâm tưởng.

Tiện đây cũng nên biết trường Trung học đầu tiên được Pháp xây dựng gọi là Chasseloup-Laubat nằm trên đường Chasseloup Laubat (trước 75 Hồng Thập Tự, sau 75 Nguyễn Thị Minh Khai) sau đổi thành Jean Jacques Rousseau, rồi Lê Quý Đôn tới ngày nay.

Tương cũng nên nhắc lại trên đường Phan Đình Phùng (nay Điện Biên Phủ) có trường nữ Trung học đầu tiên ở Saigon – trường Gia Long được xây cất 1913, xưa gọi là trường Áo Tím, vì nữ sinh mặc áo dài màu tím đi học. Trường thay đổi nhiều tên chính thức nhưng người Nam luôn gọi là trường Gia Long.

Đi về phía Đông Nam (phía đường Lê Lợi) là 2 hai tòa nhà lịch sử quan trọng. Pháp Đình Sài Gòn – còn gọi là tòa Thượng thẩm Sài Gòn nằm trên đường Công Lý (nay Nam Kỳ Khởi Nghĩa). Góc đường Công Lý và Gia Long có dinh Gia Long, nơi đây là chỗ ở dành cho thượng khách viếng thăm VNCH, trước đó là dinh thự của Thủ hiến Cochinchina.

Trường Gia Long đầu thập niên 1920

Dinh Gia Long (thời Pháp)

Dinh Gia Long ngày nay

Thảo Cầm Viên – Sở Thú:

Sở Thú nằm trên đường Nguyễn Bình Khiêm, cuối đường Thống Nhất (Lê Duẩn) về phía Đông, đối diện với Dinh Toàn Quyền.

Bên trong khuôn viên của Thảo Cầm Viên có Viện Bảo Tàng Quốc Gia và đền thờ Hùng Vương

Đền Thờ Vua Hùng Vương trong Thảo Cầm Viên thập niên 60

Bảo tàng Viện trong Thảo Cầm Viên thập niên 60

Trên đường Thống Nhất – Lê Duẩn về phía dinh Độc Lập (nay là Hội trường Thống Nhất) có nhà thờ Đức Bà được bắt đầu xây dựng năm 1877, và được khánh thành 1880, nhưng mãi đến năm 1895 mới xây thêm hai tháp chuông.

Phía trước nhà thờ Đức Bà người Pháp cho xây tượng đồng Giám Mục Pigneau de Béhaine (Adran) và Hoàng tử Cảnh.

Nhà thờ Đức bà 1882

Năm 1948

Năm 2011

Nhà thờ Đức Bà trước năm 1975

Nhà Thờ Đức Bà thập niên 1940 – Garage Jean Comte nằm trên đường Norodom sau đổi thành Saigon Xe hơi công ty. Ngày nay là tòa nhà thương mại Diamond Plaza.

Cty Xe Hơi Sài Gòn, bên hông nhà thờ là Bưu Điện Sài Gòn thời Pháp.

Phía trước nhà thờ Đức Bà có tượng Bá Đa Lộc (giám mục D'Adran) và Hoàng tử Cảnh hướng về đường Tự Do (nay Đồng Khởi) được đặt tại đây năm 1902, bên tay phải giờ bản hiệp ước Versailles 1787, bảo đảm viện trợ của nước Pháp cho vua Gia Long.

Phía sau nhà thờ Đức Bà có bùng binh và tượng Gambetta.

Bùng binh và tượng Gambetta trên đường Norodom

Tượng Gambetta trên đường Norodom, mặt quay về phía sau lưng của nhà thờ Đức Bà, phía sau lưng của Gambetta là đường Duy Tân (nay Phạm Ngọc Thạch). Con đường “trả lại em yêu” Duy Tân cây dài bóng mát của một thời Sinh viên thơ mộng, mơ mộng. Nơi đây có hồ Con Rùa, có Viện Đại

Học Saigon, Đại học Luật khoa nơi Tô Lai Chánh đã từng làm Chủ tịch Sinh viên Liên khoa trong biến cố đau buồn của lịch sử Việt Nam 1963.

Hồ Con Rùa thời Pháp thuộc đầu thế kỷ trước, 1968 và 2010

Sau khi ghé thăm con đường lịch sử Norodom - Thống Nhất, chúng ta trở lại trạm xe điện trên đường Mạc Đĩnh Chi để ra chợ Bến Thành.

Xe điện chạy dọc theo Cường Để, dọc theo bến Bạch Đằng (nay Tôn Đức Thắng) quẹo phải vào đường Hàm Nghi (De la Somme), chạy ngang trước chợ Bến Thành rồi về ga Sài Gòn.

Ga Sài Gòn 1881

Đường xe lửa trước chợ Charner tiền thân của chợ Bến Thành (thập niên 1880) nằm trên đường Nguyễn Huệ (Charner).

La Gare de Saigon

Bên trong ga Sài Gòn khoảng thập niên 1910

Đường rầy xe điện trước chợ Bến Thành và sở Hỏa Xa Đông Dương

Xe lửa chạy trên đường Hàm Nghi (de la Somme) vào trước chợ Bến Thành rồi quẹo trái vào ga Sài Gòn, bây giờ là khu công viên 23/9.

Đường xe điện trước chợ Bến Thành

Dấu tích đường xe điện trên đường Trần Hưng Đạo thời đệ nhất Cộng Hoà trước 1963 (nhìn về phía chợ Bến Thành)

Từ ga Sài Gòn cũng có tuyến đường chạy đến chợ Phú Nhuận, Chợ Tân Định. Đường rây xe điện trong ảnh đi cạnh tòa nhà Quốc Hội trước 75, chạy từ đường Nguyễn Huệ (Charner) Lê Lợi (Bonard).

Xe điện queo mặt vào đường Nguyễn Huệ từ Bến Bạch Đằng (Tôn Đức Thắng).

Từ ga Saigon còn gọi là ga xe lửa Mỹ (đi Mỹ Tho) có tuyến đường đi Chợ Lớn – Bình Tây, đi Mỹ Tho.

Từ ga Chợ Lớn đi về ga Sài Gòn

Đường rầy xe lửa - lớn nhỏ trên đường Hàm Nghi

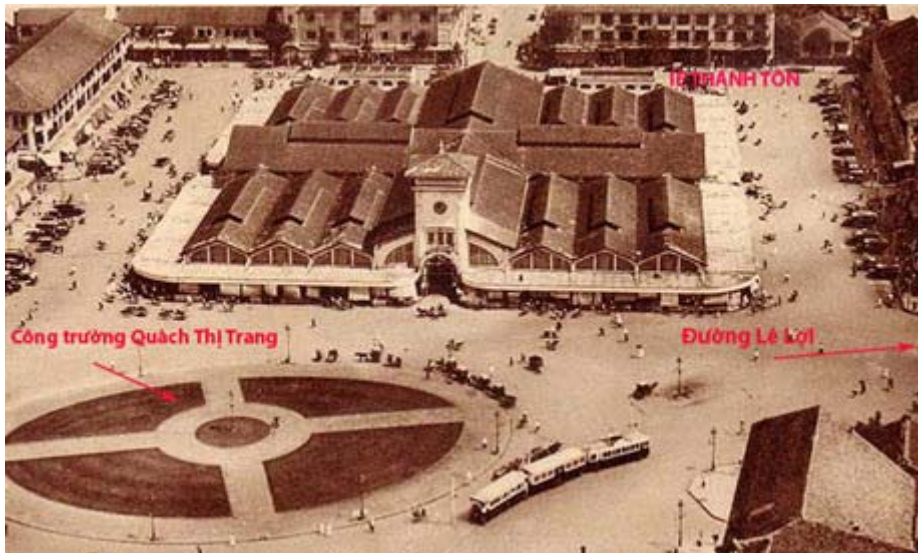
Một góc cạnh khác của tuyến đường Hàm Nghi, là tramway (xe điện nhỏ) chạy quanh từ chợ Sài Gòn dọc Hàm Nghi xuống bến Bạch Đằng qua công trường Mê Linh sau tòa Nhà Quốc Hội (nhà Hát Thành Phố bây giờ) dọc theo đường Lê Lợi (Bonard).

Chạy ngang nhà hát thành phố

Đường rầy ở công trường Mê Linh

Xe điện chạy từ đường Lê Lợi (Bonard) ra chợ Bến Thành khoảng 1901

Xuống ga Sài Gòn đi về đường Lê Lợi, con đường tình sử, con đường xưa em (anh) đi, con đường của những bước chân chiều chủ nhật, và thành ngữ bát phố. Chiều cuối tuần nào cũng thế là chiều của riêng mình, của học sinh sinh viên, của em hậu phương anh tiền tuyến, của những tà áo như cánh bướm muôn màu, của những bộ đồng phục chải chuốt, của mọi người không phân biệt giai cấp của quán kem Mai Hương, Bạch Đằng, Pôle Nord, của nước mía Viễn Đông, hay chỉ một vòng ngắm cảnh.

Trước 75, cơ sở nghỉ từ trưa thứ bảy, chiều nào thiên hạ cũng đổ xô ra đường, mỗi người tìm vui trong cái ồn ào náo nhiệt cho riêng mình. Thú vui tùy túi tiền, ngay cả hòa mình vào dòng người bát phố chỉ cần một cây kem hay một ly nước mía, kẻ vào nhà hàng Thanh Thế, Kim Sơn, Thanh Bạch, kẻ giàu sang có máu mặt vào Continental, Caravelle, kẻ ngắm nhìn mẫu hàng mới trong Passage Eden để ước mơ, để ước gì mua được tặng nàng.

Hình 85 thời Pháp Thuộc, địa điểm nhà hàng Caravelle là khách sạn Terrasse

Nhà Hàng Continental thời Pháp Thuộc 1931

Cũng có những người tìm vui trong sách vở với nhà sách Khai Trí, Vĩnh Bảo trên đường Lê Lợi, hay nhà sách Xuân Thu đường Tự Do. Nhà sách này chuyên bán những loại sách đặc biệt, sách ngoại quốc, nhà sách có gắn máy lạnh, giá cao, khách lai vãng thường là người ngoại quốc hoặc dân sang, thời Pháp thuộc nơi đây là tiệm thuốc Tây Pharmacie Normale. Sinh viên học sinh có chút vốn Anh ngữ thì vào thư viện Abraham Lincoln ở góc đường Nguyễn Huệ và Lê Lợi vừa thoải mái đọc sách vì thư viện có gắn máy lạnh. Vào thời Pháp chỗ này là hãng vừa bán và sửa xe hiệu Citroen Banner (1930).

Tiệm thuốc Tây Pharmacie Normale (nay nhà sách Xuân Thu đường Tự Do)

Thư viện Abraham Lincoln góc Nguyễn Huệ - Lê Lợi, trước đó là nhà bán và sửa xe Citroen Banner.

Công Ty Banner trưng bày xe, gần sát bên là rạp Rex trước 75, bây giờ là khu khách sạn Rex.

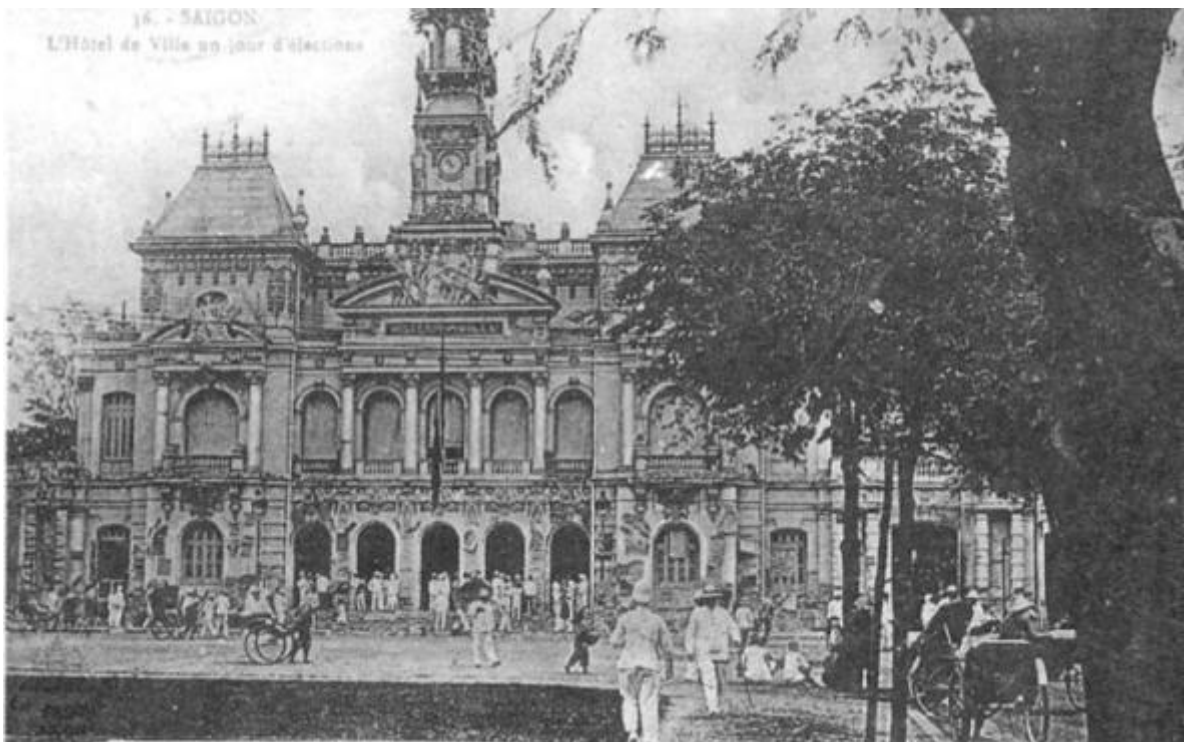
Cùng phía bên qua đường thì có thương xá GMC sau là thương xá TAX.

Thương Xá TAX thời Pháp trước 1948

*Thương xá TAX khoảng 1966 với tiệm kem có máy lạnh Pôle Nord
Đầu đường Nguyễn Huệ (Charner) có dinh Xã Tây – sau 1954 gọi là Tòa Đô Chánh*

Dinh Xã Tây khoảng đầu thế kỷ 20

Dinh Xã Tây 1908

Toà Đô Chánh 1955 và ông Trần Văn Hương là vị Đô Trưởng đầu tiên. Cũng nên nhắc lại cụ Trần Văn Hương là chính trị gia sanh ở Vĩnh Long nổi tiếng thanh liêm và trong sạch, Trần Văn Hương (1902 - 1982) là cựu Thủ tướng hai lần (1964 - 1965 và 1968 - 1969), sau đó phó Tổng Thống (thời Tổng Thống Nguyễn Văn Thiệu (1971 - 1975, và rồi Tổng Thống 7 ngày 21/4/75 đến 28/4/75. Sau 30/4/75 ông nhất định ở lại Sài Gòn, không chịu xuất ngoại tỵ nạn chính trị và chết ở Sài Gòn năm 1982.

Tòa Đô Chánh 1955

Tòa Đô Chánh (nay là Ủy Ban Nhân Dân TPHCM), 2011.

Từ tòa Đô Chánh nhìn ra bồn nước, bên trái có rạp chiếu bóng Eden, bên phải có rạp Rex.

Giới sành điệu, ký giả, người lịch lãm thì vào Givral ở góc đường Lê Lợi Tự Do, hoặc Brodard trên đường Tự Do (Đồng Khởi) hay La Pagode góc đường Tự Do - Lê Thánh Tôn.

Brodard thập niên 60

Gloria Jeans 2007*

Một thoáng hương xưa bồi hồi trong ly cà phê đắng: Cà phê Gloria Jeans có giống cà phê Brodard ngày xưa không hở cụ ?

Nay là cà phê Gloria Jeans (2011)

Quán Brodard trước ở góc đường Tự Do (nay Đồng Khởi) và Nguyễn Văn Thịnh (nay Mạc Thị Bưởi), sau này dời vào Mạc Thị Bưởi không còn giữ được danh tiếng ngày xưa (bánh không ngon như xưa. Địa điểm ở góc đường bây giờ là Gloria Jeans).

Pharmacie principale Solirène, nay là Givral (2009).

Địa điểm Pharmacie Principale Solirène là tiệm thuốc Tây đầu tiên ở Saigon, về sau là nhà hàng Givral, cùng với nhà hàng khách sạn Continental, hai địa điểm nằm ở góc đường Tự Do và Lê Lợi, nổi tiếng trên thế giới vì đây là những nơi lai vãng của bao nhiêu danh nhân, ký giả, những người lịch lãm khắp nơi ghé bến Saigon, thời ấy được mệnh danh là Hòn Ngọc Viễn Đông.

Givral khoảng 2000, năm 2011 đã bị phá hủy để làm trung tâm thương mại.

Góc Tự Do - Lam Sơn (Place Garnier) có khách sạn nổi tiếng Caravelle khánh thành 12/1959, thời Pháp gọi là Terrasse hotel, thập niên 1960 thời VNCH nơi đây là tòa Đại sứ Úc, Tân Tây Lan và trụ sở của NBC, ABC và CBS các hãng truyền hình Mỹ.

Terrasse hotel thời Pháp nay Caravelle

Khách sạn Caravelle khánh thành 12/1959

Nhà hàng La Pagode góc đường Tự Do Lê Thánh Tôn.

Trước mặt Givral là tòa nhà hát thành phố thời Pháp xây năm 1900 được VNCH dùng làm Quốc Hội Hạ Viện nơi đã chứng kiến bao cảnh thăng trầm của một chế độ dân chủ phôi thai.

Hạ Viện thời VNCH, thời Pháp Opera de ville.

Phía trước Hạ Viện (nhà hát thành phố) có một vườn hoa (thời Pháp gọi là Place Francis Garnier - trước 75 là công trường Lam Sơn thời VNCH, có bức tượng đài tưởng niệm Thủy Quân Lục Chiến, nhưng bị phá hủy sau 30/4/75.

Đài tưởng niệm Thủy Quân Lục Chiến VNCH.

Đi qua khỏi vườn hoa, trở lại đường Nguyễn Huệ, ngày xưa đường này là kinh đào có tên là Kinh Lớn chạy từ sông Sài Gòn đến phía trước của dinh Xã Tây.

Kinh đào nằm trước Chợ Charner, gọi là Kinh Lớn vận chuyển cung cấp thực phẩm hàng hóa cho Saigon được xây năm 1860.

Y Nguyễn-Mai Trần.